

УДК 336.114

КУЧЕР Галина, к. е. н., доцент кафедри фінансів Київського національного торговельно-економічного університету

ФІНАНСОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Визначено сутність та особливості фінансового потенціалу розвитку відповідно до теорії економічного розвитку Й. Шумпетера. Досліджено специфіку його прояву в умовах циклічності економіки. Фінансовий потенціал розвитку розкрито як категорію та систему структурних взаємозв'язків.

Ключові слова: розвиток, інновації, циклічність економіки, рівновага, криза, фінансові ресурси, кредит, фінансовий потенціал розвитку.

Кучер Г. Финансовый потенциал экономического развития: теоретический аспект. Определены сущность и особенности финансового потенциала развития согласно теории экономического развития Й. Шумпетера. Исследованы особенности его развития с учетом специфики его проявления в условиях цикличности экономики. Финансовый потенциал развития раскрыт как категория и система структурных взаимосвязей.

Ключевые слова: развитие, инновации, цикличность экономики, равновесие, кризис, финансовые ресурсы, кредит, финансовый потенциал развития.

Постановка проблеми. Сучасні тенденції національного та світового розвитку свідчать про важливість активного державного регулювання фінансово-кредитних процесів, багатогранний вплив останніх на економічне зростання, взаємозалежність та мультиплікативність процесів на фінансових ринках. Забезпечення цілеспрямованого та результативного державного регулювання процесів у фінансово-кредитній сфері має відбуватися відповідно до довгострокових цілей держави. Фінансове забезпечення реалізації зазначеного потребує врахування фінансового потенціалу (ФП) як країни в цілому, так і окремих суб'єктів господарювання, а також можливостей його нарощування. Актуалізується питання формування фінансового потенціалу розвитку на науково обґрунтованих засадах та з урахуванням особливостей національної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню питань фінансового потенціалу щодо забезпечення розвитку на різних рівнях діяльності економічних суб'єктів присвячено праці таких вітчизняних та зарубіжних вчених, як В. Боронос [1], А. Буряченко [2], Н. Демчишак [3; 4], М. Крупка, М. Кульчицький [4], О. Єрмакова [5], С. Зенченко [6], К. Іоненко [7], О. Кириленко [8], Т. Клименко [9], А. Коломієць, А. Новікова [10], Н. Сабітова [11], Й. Шумпетер [12], С. Шумська [13] та ін.

© Кучер Г., 2014

Метою статті є розкриття теоретико-методологічного підходу до формування фінансового потенціалу розвитку з урахуванням положень теорії економічного розвитку Й. Шумпетера та національних особливостей.

Результати дослідження. Формування умов для розвитку відбувається з урахуванням етапу та застосовуваної моделі національного економічного зростання. "Економічний розвиток є доволі складним процесом, що зазнає впливу великої кількості внутрішніх і зовнішніх факторів, тому для будь-якої країни жодна з наявних теорій не може застосовуватися як догма" [14, с. 15]. Важливим при цьому є визначення базових положень щодо сутності економічного розвитку, механізму та фінансового потенціалу його забезпечення.

Фінансовий потенціал (ФП) розглядається сучасними науковцями у зв'язку з обмеженістю фінансових ресурсів в умовах трансформаційної економіки та потребами у фінансуванні діяльності економічних суб'єктів та держави в цілому. У науковій літературі використовуються ресурсний, цільовий, системно-функціональний та факторний підходи при тлумаченні поняття "фінансовий потенціал", що у сукупності вплинуло на сприйняття його сутності, ролі та структуризації складових науковою спільнотою.

Ресурсний підхід характеризує його як сукупність наявних засобів, ресурсів та можливостей, а також їх резервів, що свідчить про зіставлення ресурсів та можливостей їх використання. Системно-функціональний підхід передбачає застосування методів системності, комплексності при розробці й реалізації фінансових планів та програм з метою виконання поставлених завдань та забезпечення зростання потенціалу і ефективності об'єкта [15]. Факторний підхід досліджує ступінь поєднання системи матеріальних та трудових факторів (умов, складових), що визначає потенційні можливості суб'єкта економічної діяльності та впливає на реалізацію поставлених цілей.

Досліджуючи теоретичні та методичні підходи до формування та використання ФП розвитку регіонів, Т. Клименко розглядає фінансовий потенціал розвитку регіону як сукупність "...фінансових ресурсів і можливостей їх формування, нарощування та ефективного використання відповідно внутрішніх і зовнішніх умов для задоволення потреб суб'єктів регіону та забезпечення його соціально-економічного розвитку..." [8]. Однак цей підхід не визначає характеристик фінансового потенціалу розвитку на рівні регіону по суті самого процесу розвитку, а лише окреслює авторське тлумачення фінансового потенціалу.

Існуючі наукові підходи до сутності фінансового потенціалу ґрунтовно розкрито А. Буряченком, який виокремлює: рівні та суб'єкти акумулювання; створений та використаний (використаний та невикористаний) фінансовий потенціал; комплекс характеристик, здатних забезпечувати оцінку успішності фінансово-економічної діяльності;

сукупність різного рівня грошових фондів; залежність від податкової та неподаткової баз формування доходів; складові економічного потенціалу разом з виробничим і ринковим потенціалом у контексті потенційних показників виробництва та інвестиційних можливостей; монетарну складову регіональної економіки; сукупність фінансових ресурсів з урахуванням землі, природних ресурсів, нерухомості, що виступають потенційними джерелами фінансових ресурсів; його структурні складові. Фінансовий потенціал регіону визначається ним як "...спроможність акумулювати фінансові ресурси за допомогою використання наявних дохідних джерел та формування сприятливого інвестиційного клімату завдяки застосуванню відповідних фінансових інструментів з метою забезпечення стійкого соціально-економічного розвитку відповідної території" [2, с. 10–20].

При цьому він визначає стани, в яких може перебувати економіка регіону: функціонування, розвитку та стійкого розвитку. Незважаючи на інше бачення щодо зазначеного, з урахуванням мети цієї роботи доцільно навести позицію А. Буряченка щодо сутності розвитку: "Розвиток – це процес, в ході якого зростають потенційні можливості відповідної адміністративно-територіальної одиниці зі збільшення фінансового забезпечення товарів і послуг на місцевому рівні. ...стійкий розвиток – це динамічний процес, під час якого соціально-економічні параметри територіальної одиниці поліпшуються незалежно від дії зовнішніх та внутрішніх факторів, ...це вищий щабель розвитку, який забезпечує фінансову стійкість адміністративно-територіальної одиниці та дає можливість якнайповніше використати конкурентні переваги для досягнення відповідного соціально-економічного ефекту" [2, с. 15–16]. Ця наукова позиція відповідає положенням економічної теорії, але, враховуючи особливості дослідження фінансового потенціалу розвитку, варто більш детально зупинитися на розкритті особливостей процесів, що визначаються термінами "зростання", "розвиток" та "динамічний процес".

У цьому контексті доречно врахувати теорію економічного розвитку Й. Шумпетера, де розкриваються особливості економічного розвитку та умов його забезпечення. Підтримуючи А. Сміта та А. Маршалла, він визначає соціальний продукт "як сукупність усіх товарів, вироблених і проданих у межах спільноти за економічний період" [12, с. 26], щодо якого усі індивіди (економічні суб'єкти) роблять власний внесок. Його функціонування вчений розглядає як "національний дивіденд", аналогічно поглядам І. Фішера, А. Вагнера, що має широке застосування.

Формування такого національного дивіденду залежить від багатьох факторів та умов, що розкривають значущість праці та засобів виробництва для результативності економічної діяльності. Певним чином це визначається споживчою вартістю товарів, вартістю товарів виробничого призначення, їх включенням до виробничої діяльності та вартості новоствореної продукції.

За Й. Шумпетером, кількість та вартість створюваного блага перебуває під впливом цінностей усіх інших благ, тому цінність окремо взятих благ утворюють для кожного суб'єкта господарювання систему цінностей, індивідуальні елементи якої взаємозалежні. Сформована система цінностей забезпечуватиме стабільність, слугуватиме вихідним пунктом для кожного нового економічного періоду та формуватиме раціональну поведінку суб'єкта господарювання за наявних зовнішніх умов. Зазначена система цінностей відповідає стану рівноваги економічної системи, що визначається як стан у граничній точці виробництва, де витрати та вартість благ як вища загальна вартість реально створюваного продукту однакові, бо ці витрати зростають до рівня граничної корисності продукту, а отже, використаної комбінації засобів виробництва.

На економічну рівновагу впливає низка чинників, що призводять до її порушення. Причини, виділені Дж. Б. Кларком (збільшення капіталу та населення), Й. Шумпетер визначив як просто причини порушень. Це стосується іншої причини – зміни смаків покупців, але він деталізує та обґрунтовує прояв інших причин – змін у технології та організації виробництва. Зазначені причини впливають на "...явища, які змінюють сам контекст традиційних економічних потоків...", а також визначають механізм зміни. "Стан ідеальної рівноваги в економічній системі – завжди недосяжний, але постійно "бажаний" ... – змінюється, бо змінюються умови" [12, с. 71–72].

Стан економічної рівноваги порушують певні фактори [12]:

- фактор тертя – "...помилки, нещасні випадки, лінощі тощо ... стають джерелом постійних втрат, а проте й прибутків". До цієї групи чинників відносять різного роду ризики (як ризики технічного провалу виробництва, комерційного страху), спонтанні зміни, що створюють нові умови, до яких необхідно адаптуватися. Адаптація пов'язана з труднощами (як-то неготовність, брак засобів, неможливість пристосуватися до нових умов, коливання вартості товарів довготривалого використання), які А. Маршалл називає "квазірентами";

- фактор часу впливає таким чином, що засоби виробництва виступають не просто потенційними споживчими товарами, які відділяє та відрізняє нова сутнісна характеристика – відстань у часі. На фактор часу звертали увагу Бем-Баверк, В. Джевонс, Дж. Ре та І. Фішер. Важливим у контексті цього дослідження є питання врахування введення та оцінки продуктивніших та часозатратніших процесів, які є окремими питаннями, що відображають результативність і ефективність фінансування економічної діяльності.

Це впливає на економічну діяльність суб'єктів та визначає їх ставлення до заощадливості. Елементу оощадливості (який досліджували Сеніор, Бем-Баверк, МакВейн, Візер, Дж. Б. Кларк) Й. Шумпетер відводив другорядну роль у створенні виробничих чинників – "введення

нових методів виробництва не вимагає загалом жодного попереднього накопичення благ", оскільки "заощадження не відіграватимуть значної ролі в економічних системах, які не виявляють жодних змін".

Економічний розвиток як фундаментальний феномен відображає [12]:

- зміни реального життя, що виникають як внутрішні зміни, а не зміни під впливом зовнішніх умов. При цьому зміни, пов'язані з адаптацією до умов зовнішнього середовища, розвитком не вважаються ("пояснення розвитку треба шукати поза групою описуваних економічною теорією факторів"), але в умовах ринкової економіки такі зміни можуть відбуватися під тиском конкуренції;

- появу якісно нових взаємозв'язків, умов ("нових комбінацій"), що на відміну від процесу адаптації до змін у звичайних умовах дозволяє конкретному процесу розвитку, спираючись на попередній процес розвитку, формувати передумови для наступного. Розвиток – це явище, що відображає "...спонтанні й дискретні зміни в шляхах перебігу економічного життя, порушення рівноваги, які назавжди змінюють і замінюють попередній стан рівноваги" [12, с. 73–74]. Такі зміни відбуваються в промисловості та комерції, але до них не належать зміни у сфері потреб споживачів у кінцевих продуктах, незважаючи на те, що останні є метою усякого виробництва. Статика та динаміка мають відмінності, оскільки динамічні елементи формують порушення статичної рівноваги.

Розглядаючи процес формування умов розвитку, необхідно звернути увагу на різні сфери економіки, де існує можливість поступового пристосування до нових реалій на старих засадах, що за певних умов буде розглядатися як зміни, або й зростання. Однак це не буде принципово новим явищем і розвитком у його розумінні, оскільки розвиток на виробництві розглядається як здійснення нових комбінацій виробничих засобів. Водночас це не розглядається як розвиток втілення нових комбінацій застосування невикористовуваних засобів виробництва, не проданої сировини, незадіяних виробничих потужностей та ін. Виробничі засоби є результатом процесу розвитку та окремих "хвиль розвитку, після чого вони стають частиною кругообігу" (при цьому "... кожна окрема хвиля розвитку й кожна окрема нова комбінація сама виходить, відштовхується від запасу виробничих засобів у наявному кругообігу" [12, с. 79]), а також нових можливостей, що постійно пропонує навколишнє середовище.

Й. Шумпетер виділяє п'ять випадків, які відображають розвиток:

- запровадження нового товару, незнайомого споживачам (нової якості товару);
- впровадження нового методу виробництва;
- відкриття нового ринку, на який конкретна галузь ще не виходила;

- відкриття нового джерела постачання сировини чи напівфабрикатів;
- реорганізація галузі промисловості чи підрив монопольного положення [12, с. 75].

Важливим для дослідження фінансового потенціалу розвитку є підхід до інновацій як таких, що не обов'язково мають бути винаходами, оскільки не мають економічного значення для розвитку, а втілити будь-яке вдосконалення – це не зовсім те саме, що винайти його [12, с. 95]. Національний досвід свідчить про наявність великої кількості наукових відкриттів, розробок, що напрацьовані науковцями, дослідниками, але через різні обставини вони не мають реального впливу на економіку, оскільки не реалізовані, не втілені, а існують лише на папері або в експериментальних екземплярах.

Для формування інноваційного розвитку необхідні загальні економічні та соціальні умови в конкурентній економіці, поява нових можливостей, вигідніших із приватногосподарчого погляду; обмежена доступність цих можливостей через нестачу особистої кваліфікації та зовнішніх обставин, стан економіки, який дозволяє формувати надійну калькуляцію [12, с. 205]. Результатами інновацій є, з одного боку, отримання підприємницького прибутку суб'єктами, які впровадили інновації, а з іншого, – сам процес розвитку, кінцевим результатом якого має бути новий стан рівноваги.

Суб'єктами, що забезпечують процес розвитку, є підприємці, суб'єкти економічної діяльності, що контролюють виробничий та комерційний процес щодо формування нових комбінацій (інновацій), які можуть працювати поруч із старими компаніями. Переваги в цьому випадку мають економічні суб'єкти, що володіють вільним майном, яке можна використати для виробництва або обміняти на потрібні товари та послуги. Цю перевагу можна досягти шляхом заощаджень або кредиту ("кредит потрібен передусім для того, щоб втілювати нові комбінації" [12, с. 78]), що забезпечують фінансування розвитку та розглядаються як особливий засадничий акт.

Оскільки рух економічної системи не завжди відбувається неперервно, поступально (це пов'язано з виникненням спадів, перешкод, порушенням економічної системи вартостей, які гальмують розвиток і можуть зумовити кризові явища), важливе значення при визначенні причинно-наслідкових зв'язків формування фінансового потенціалу розвитку відіграє дослідження впливу на нього циклічності економіки.

Циклічність як явище, типове для різних економічних систем, виявляється у їх хвилеподібному русі під впливом внутрішніх та зовнішніх чинників, що відображає формування та розбалансування макроекономічної рівноваги. Циклічність реалізується в економічному русі по спіралі при зміні кількісних та якісних параметрів, суспільних укладів та устроїв.

Досліджуючи загальну теорію криз, Й. Шумпетер зробив висновок щодо сутності кризи як "події, що зупиняє попередній економічний розвиток", збоїв системи, але при цьому вважав, що кризи можуть бути не лише суто економічними явищами. Розрізняючи економічні процеси в кризових умовах (процеси кругообігу, розвитку та процеси, які перешкоджають розвитку), він виділив такі причини їх виникнення [12]:

- порушення економічних процесів усередині ("стабілізаційна криза", "дефляційна криза") та ззовні, у т.ч. війна, природні чинники, відміна протекціоністських тарифів як захід торгової політики, виведення інвестиційних капіталів з економічної системи країни;
- порушення попиту та пропозиції (у виробництві, на ринку, в кредитній системі);
- елементи "паніки", помилки, прорахунки, спекулятивної лихоманки, перевиробництва;
- поширення кризових явищ, так званий "ефект зараження";
- хвилеподібний рух циклічних періодів процвітання та депресії.

Для забезпечення поступального руху в посткризовий період "економіка потребує відновлення, а її система вартостей – перебудови. Відновлювальний розвиток – це новий розвиток...", який обумовлюється появою нових комбінацій, що "не виростають зі старих форм і не заступають їх безпосередньо, а з'являються поруч і конкурують із ними". Масовий попит нових підприємців формує появу нової купівельної спроможності та викликає вторинний бум, що стає загальним рушієм загального процвітання, спекулятивні очікування стають причинною силою [12].

В економічній системі, особливо в умовах трансформаційної економіки, не вистачає великого запасу вільної купівельної спроможності, тому інноваційний розвиток має фінансуватися за рахунок новоствореної купівельної спроможності, що є рушійною силою, здатною забезпечити розвиток. Питання може бути вирішено за допомогою створення купівельної спроможності, зокрема банківськими* та іншими фінансово-кредитними установами, а засоби кредитної політики мають виступати як стимулюючими, так і стримуючими інструментами впливу на циклічний рух та економічний розвиток. Це питання варто розглядати не лише в контексті створення, але й вивільнення, виведення,

* Й. Шумпетер розглядає банкірів як явище розвитку в умовах ринкової економіки, оскільки усі резервні фонди та заощадження зосереджуються в банках, попит на вільну купівельну спроможність (тимчасово вільні фінансові ресурси) задовольняється банківськими установами, як суб'єктів, спроможних створити можливість для втілення нових комбінацій, крім випадків "...коли соціальним процесом не керує центральний орган влади". Враховуючи роль центральних органів в управлінні країною, можливість застосування адміністративних та фінансових методів впливу на економічну діяльність її суб'єктів, можна виокремлювати стимулюючий та обмежуючий (дестимулюючий) їх вплив на процес економічного розвитку.

накопичення та ефективного використання в цілому фінансових активів, здатних забезпечити інноваційний розвиток.

Кредит розглядається Й. Шумпетером як такий, що сприяє промислому розвитку і в контексті нормального ("...створює вимоги на соціальний дивіденд, який представляє і... засвідчує надані послуги та поставлені товари"), аномального ("створює вимоги на соціальний продукт, але через відсутність його матеріального забезпечення у минулому, його можна назвати таким, що засвідчує очікування майбутніх послуг чи ще не вироблених товарів", робочого (поточного) кредиту ("...на функціонування бізнесу в економічному кругообігу") [12, с. 107–109] та споживчого кредиту. Останні два визначаються вченим як технічний обмінний засіб і не розглядаються як джерело розвитку. На сучасному етапі вже можна стверджувати про формування та вплив кумулятивного ефекту кредиту, що в свою чергу потребує врахування при розробці та реалізації фінансово-кредитної політики держави.

Джерелом формування ресурсів для забезпечення розвитку також є ринок капіталів як грошовий ринок, у складі якого Й. Шумпетер виділяє ринок кредитних платіжних карток, ринок банківських кредитів, та акцентує увагу на тому, що поза розглядом залишаються питання платіжного балансу, ринку золота тощо. Головною функцією грошового ринку ним визначена торгівля кредитом з метою фінансування розвитку. До обмежуючих чинників, що впливають на наслідки введення нових вартостей, він відносить: потреби у формуванні резервів центрального банку, що має діяти як резерв та гальмівний механізм для банківських установ, стабільність курсу національної валюти і наявність законодавчих обмежень щодо регулювання кредитних відносин та використання кредитних інструментів.

Дискусійними є положення економічної теорії розвитку Й. Шумпетера щодо:

- відсутності прямої економічної відповідальності інноватора за невдачу свого підприємства. Використання залучених та (чи) запозичених коштів у діяльності підприємства юридично оформлюється різного роду зобов'язаннями, які в свою чергу визначають різного роду економічні зобов'язання підприємця;

- звуження ринку капіталів до сфери грошового ринку або їх ототожнення.

Таким чином, можна вважати, що фінансовий потенціал відображає наявність умов для розширеного відтворення економіки країни в цілому та окремого суб'єкта. ФП доцільно також розглядати як економічну, вартісну категорію та з точок зору цілей і завдань, етапу економічного циклу, рівня функціонування господарюючого суб'єкта.

Фінансовий потенціал як вартісна категорія дозволяє виміряти в абсолютних обсягах та визначити у відносних показниках наявні фінансові активи економічних суб'єктів, змодельовати їх потенційні

можливості до його нарощування та реалізації у майбутньому. Формування та використання ФП пов'язано із створенням та перерозподілом фінансових ресурсів та інших фондоутворюючих складових, що в більш загальному вигляді формують фінансові активи.

Фінансовий потенціал є системою, результатом та індикатором економічної діяльності як окремих суб'єктів, так і держави в цілому, що опосередковує фінансові відносини, пов'язані з отриманням та використанням доходів, прибутків, здійсненням витрат, формуванням та використанням бюджетних фондів, здійсненням та отриманням податкових платежів, відрахувань, виплат, функціонуванням цільових фондів грошових коштів, проведенням дивідендної, амортизаційної, процентної, кредитної політик тощо.

Передумовами для формування та ефективного використання ФП виступають як матеріальні, інтелектуальні, так і виробничі ресурси. Не менш важливі наявність досконалої, узгодженої нормативно-правової бази, що регламентує питання у цій сфері, та створення ефективного фінансового механізму, який би враховував сучасні реалії, світові надбання та пріоритети національного розвитку.

Фінансовий потенціал реалізується за умов як статичної, так і динамічної економічної системи відповідно до циклічності економіки. На різних етапах економічного циклу, під впливом внутрішніх та зовнішніх чинників, залежно від рівня функціонування економічного суб'єкта та його зв'язку із суспільним виробництвом ФП може створювати передумови і відповідно розглядатися як умова (засади) для забезпечення рівноваги, подолання негативного впливу чинників та змін внутрішнього й зовнішнього середовища, стабілізації чи забезпечення рівноваги економіки, формування відновлювальних процесів та безпосередньо розвитку.

Фінансовий потенціал розвитку варто розглядати: *по-перше*, як сукупність економічних відносин, пов'язаних із забезпеченням реалізації інноваційних фінансово-економічних проектів, інструментів, заходів, що визначають процес суспільного розвитку; *по-друге*, як складову фінансового механізму, пов'язану із регулюванням, стимулюванням та забезпеченням економічного розвитку як економічних суб'єктів, галузей, так і країни в цілому; *по-третє*, як структуровану систему, що формує, забезпечує та визначає взаємозалежність, взаємообумовленість, причинно-наслідкові взаємозв'язки між елементами, рівнями, факторами, критеріями, методами, інструментами та іншими її параметрами.

Національна економіка засвідчує посткризове відновлення та потреби у забезпеченні фінансування діяльності підприємств, установ та організацій, науковців та винахідників, що розробляють, виробляють та реалізують інноваційну продукцію, роботи і послуги. Інноваційна діяльність охоплює напрями: технологічні, процесові, продуктові, маркетингові, організаційні інновації, тому її фінансування визначає діяльність усіх економічних суб'єктів, задіяних у них.

Обсяги фінансування інноваційної діяльності в Україні упродовж 2000–2012 рр. зростають з 1757.1 млн грн до 11480.6 млн грн, тобто в 6.5 раза [15]. Основними джерелами фінансування економічного розвитку є власні кошти підприємств та кредитні ресурси. Частка власних коштів у структурі фінансування за зазначений період скоротилася з 79.6 % до 63.9 % у 2012 р., але в абсолютних розмірах обсяги фінансування з даного джерела зросли на 5936.5 млн грн, що в 5.2 раза перевищує фінансування економічного розвитку в 2000 р. Варто звернути увагу на те, що у 2011 р. обсяги фінансування на 249.7 млн грн були більшими, а частка власних коштів у структурі становила 52.9 %, що обумовлено перевищенням загальних обсягів фінансування інноваційної діяльності у 2011 р. порівняно з 2012 р. на 2853.3 млн грн та відповідними структурними здвигами.

Структурні зсуви у фінансуванні інноваційної діяльності відображають також зміни частки іноземних інвесторів у фінансуванні розвитку з 7.6 % (вона посідала друге місце в структурі фінансування 2000 р.) до 8.7 % у 2012 р. (третє місце в структурі фінансування), кредитів з 6.3 % до 21 % відповідно. Абсолютні обсяги кредитного фінансування зросли за зазначений період на 2297.9 млн грн та становили 2407.8 млн грн.

Серед інших джерел фінансування також кошти державного бюджету (2 % від загального обсягу у 2012 р. або 224.3 млн грн), місцевих бюджетів (0.1 % або 17.6 млн грн), вітчизняних інвесторів (1.3 % або 154.5 млн грн), позабюджетних фондів (незначні обсяги близько 0 %), інших джерел [15]. Тобто за даними джерелами фінансування розвитку ми вбачаємо перспективи при застосуванні інноваційних методів та підходів.

Світова спільнота на цьому етапі виділяє три основні стадії розвитку (управління факторами, ефективне управління, інноваційне управління) та два перехідні періоди між ними, що визначають ступінь конкурентоспроможності країни. Від зазначених етапів залежать фактори, що формують особливості та риси економічного розвитку, моделі управління економікою. Економіка України знаходиться на другій стадії економічного розвитку та посідає 73 позицію проти 82-ї у 2011–2012 рр. і має 4.14 бала за семибальною оцінкою [19]. При цьому за складовими: "Основні вимоги" – 79 позиція та 4.35 бала, "Підвищення ефективності" – 65 позиція та 4.11 бала, "Інновації та досконалість факторів" – 79 позиція та 3.43 бала.

Важливим індикатором та метою світової спільноти щодо інноваційного розвитку є забезпечення досягнення частки витрат на його фінансування не менше 3 % ВВП (цей індикатор визначається як інтенсивність R&D), що визначено в стратегії "Європа – 2020" [18]. У 2011 р. показник інтенсивність R&D в ЄС–27 становив 2.03 %, при тому що у Фінляндії – 3.78, Швеції – 3.37 та Данії – 3.09 %. В Україні цей показник

у 2012 р. становив 0.75 %, що перевищувало показники 2011 р. таких країн, як Болгарія, Кіпр, Латвія, Мальта, Румунія, Словенія.

Серед країн СНД Україна (за часткою обсягу виконаних науково-технічних робіт у ВВП) посідає друге місце після Російської Федерації – 1.2 %), при цьому даний показник має тенденцію до скорочення з 0.9 на 0.1 % з 2010 р. по 2012 р.

Аналіз джерел фінансування витрат у зазначений період свідчить: серед 27 країн ЄС підприємницький сектор фінансує 61–62 %, державний сектор – 12–13 %, сектор вищої освіти – 24 %, приватний неприбутковий сектор – 1 %, але в Україні 53–57 % припадає на фінансування підприємницького сектора, 36–40 % – державного сектора, 6–7 % – сектора вищої освіти, 0.9 – 0 % – приватного неприбуткового сектора [19].

Завдання фінансового потенціалу розвитку полягає у забезпеченні формування комплексного механізму створення, залучення та перерозподілу фінансових ресурсів, що дозволяє забезпечити реалізацію інновацій у виробничій, фінансовій, кредитній та інституційній сферах. Це можливе за рахунок використання незадіяного ФП як інструменту фінансування розвитку та удосконалення його механізму в цілому. Актуальним стає питання включення таких джерел фінансування розвитку, як похідні цінних паперів, ресурси страхових компаній та фондів, міжнародних фінансово-кредитних установ та організацій з урахуванням результативності попередньої співпраці та успішно проведених інновацій. У світі фінансуванням інновацій займаються такі інституції: програмні та венчурні фонди, бізнес-ангели, бізнес-інкубатори, центри трансферу технологій, технологічні та наукові парки тощо. В Україні запроваджено різного виду інститути розвитку, але їх діяльність не набула системного характеру, що вказує на потребу активізації.

Визначення можливостей використання незадіяного фінансового потенціалу потребує розробки й реалізації відповідної фінансово-кредитної політики держави, врахування наявності достатніх обсягів фінансово-кредитних ресурсів на ринку, можливостей та здатності швидко залучати необхідні ресурси із застосуванням фінансових інновацій, забезпечення ефективності та результативності залучення й використання його складових.

Висновки. Для формування умов соціально-економічного розвитку країни важливим є не лише розробка виваженої, реалістичної фінансової політики з урахуванням стратегічних пріоритетів, але й забезпечення ефективного управління фінансовим потенціалом розвитку.

Створення умов для відновлювальних процесів або безпосередньо розвитку для забезпечення економічного зростання потребує виокремлення процесу формування та використання фінансового потенціалу розвитку як окремого суб'єкта, так і системи в цілому. Для цього важливо враховувати специфіку управління фінансовим потенціалом відпо-

відно до інноваційного потенціалу, ступеня активізації фінансового потенціалу (за сегментами: поточний потенціал, задіяний потенціал, стратегічний потенціал), за джерелами формування фінансових активів: внутрішні, зовнішні, власні, залучені, запозичені, інші джерела (у т.ч. кошти "трудомих мігрантів").

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Боронос В. Г.* Оцінка ролі фінансового потенціалу регіону в дослідженні стійкості економічного розвитку території / В. Г. Боронос // Вісник СНАУ. — 2011. — № 2 (31). — С. 76–85. — (Серія: "Фінанси і кредит").
2. *Буряченко А. Є.* Фінансовий потенціал регіонального розвитку : монографія / А. Є. Буряченко. — К. : КНЕУ, 2013. — 342 с.
3. *Демчишак Н.* Інвестиційний та фінансовий потенціал в умовах відкритості економіки: специфіка формування та співвідношення / Н. Демчишак // Вісник Львів. ун-ту. — 2009. — Вип. 41. — С. 156–164. — (Серія екон.).
4. *Формування фінансового потенціалу інвестиційної діяльності в економіці України : монографія / М. І. Крупка, Д. В. Демчишак, М. І. Кульчицький.* — Л. : ЛНУ ім. Івана Франка, 2011. — 404 с.
5. *Черкасов В.Е.* Фінансовий потенціал регіона: пути укрепления / В. Е. Черкасов, О. А. Ермакова // Вестн. Поволж. акад. гос. службы. — 2001. — № 1. — С.51–63 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://vestnik.pags.ru/vestnik/archive/text_pdf/1.pdf.
6. *Зенченко С. В.* Формирование и оценка регионального финансового потенциала устойчивого развития экономики территории: теория и методология : автореф. дис. на соискание учен. степени д.э.н. : спец. 08.00.05 " Экон. и упр. нар. хоз.: рег. экон."; 08.00.10 "Фин., ден. обращ. и кред." / С. В. Зенченко, 2009. — 37 с. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://dibase.ru/article/01062009_zenchenkov/2.
7. *Іоненко К. В.* Дослідження факторів формування фінансового потенціалу регіону / К. В. Іоненко // Вісн. Полтав. нац. техн. ун-ту. — 2005. — № 4 (7). — С. 80–84.
8. *Кириленко О. П.* Місцеві фінанси : підручник / О. П. Кириленко. — К. : Знання, 2007. — 677 с.
9. *Клименко Т. В.* Фінансовий потенціал розвитку регіону : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к.е.н. : спец. 08.00.08 " Гроші, фінанси і кредит" / Т. В. Клименко. — Чернігів, 2014. — 21 с.
10. *Коломиец А. Л.* О соотношении финансового и налогового потенциала в региональном разрезе / А. Л. Коломиец, А. М. Новикова // Налоговый вестн. — 2000. — № 3. — С. 6–9.
11. *Сабитова Н. М.* О понятии финансового потенциала региона и методология его оценки / Н. М. Сабитова // Финансы. — 2003. — № 2. — С. 63–65.
12. *Шумпетер Й. А.* Теорія економічного розвитку. Дослідження прибутків, капіталу, кредиту та економічного циклу / Й. А. Шумпетер ; пер. з англ. В. Старка. — К. : Києво- Могилян. акад., 2011. — 242 с.
13. *Шумська С. С.* Фінансовий потенціал України: методологія визначення та оцінки // Фінанси України. — 2007. — № 5. — С. 55–64.

14. Запатріна І. В. Бюджетний механізм економічного зростання / І. В. Запатріна. — К. : Ін-т нац.-екон. стратегій, 2007. — 528 с.
15. Наукова та інноваційна діяльність в Україні у 2012 р. / Держ. служба стат. України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua.
16. Федонін О. С. Потенціал підприємства: формування та оцінка : навч. посібник / О. С. Федонін, І. М. Репіна, О. І. Олексюк. — К. : КНЕУ, 2003. — 316 с.
17. *The Global Competitiveness Report 2012 – 2013* [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2012-13.pdf.
18. Стратегія "Європа — 2020" // Євробюлетень. — 2010. — № 4 (квітень) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/documents/eurobulletin/eurobullet_04_2010_uk.pdf.
19. Інноваційна діяльність промислових підприємств у 2013 році / Держ. служба стат. України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua.

Стаття надійшла до редакції 01.07.2014.

Kucher G. Financial potential of economic development: theoretical aspect.

Background. *The article is devoted to the vital issue of the financial potential of development and is based on a generalization of works of national and international scientists, including the theory of economic development by J. A. Schumpeter on the specific characteristics of the development in a cyclical economy, identifying conditions, factors and objectives of the potential financial development.*

Review of scientific sources on this problem indicates that different approaches (to resource, targets, systemic-functional questions and factors) to the interpretation of the term "financial potential" that affected the perception for its nature, role and structuring components by the scientific community. The question of the potential financial development is often studied, but without taking into consideration the essential differences between the terms of growth, development and dynamic process. All mentioned above allows distinguishing the differences, conditions of formation and effective use, sales peculiarities and objectives of the financial potential development, according to the formulated **purpose** of the study.

Results. *Financial support for effective state regulation of economic development need development and implementation of prudent policies in the financial and credit sector in line with long-term goals of the state and subject to the financial potential of the country as a whole, individual entities and capability of its capacity.*

At various stages of the economic cycle, the financial potential can create preconditions and therefore can be seen as condition (foundations) to ensure balance, overcoming the negative impact of factors and changes of the internal and external environment, stabilization or ensuring equilibrium of the economy, formation processes or direct development.

Conclusion. *For the formation of social-economic development of the country, it is important to ensure effective management for potential's financial development. Creation of conditions for reduction processes or directly development are to needs differentiate the formation process and the financial potential of development as an individual subject and the whole country for implementing innovations for production, financial, credit and institutional spheres.*

Keywords: development, innovation, cyclical economy, equilibrium, crisis, financial resources, credit, potential financial of development.

REFERENCES

1. *Boronos V. G.* Ocinka roli finansovogo potencialu regionu v doslidzhenni stijkosti ekonomichnogo rozvytku terytorii' / V. G. Boronos // *Visnyk SNAU*. — 2011. — № 2 (31). — S. 76–85. — (Serija: "Finansy i kredyt").
2. *Burjachenko A. Je.* Finansovyj potencial regional'nogo rozvytku : monografija / A. Je. Burjachenko. — K. : KNEU, 2013. — 342 s.
3. *Demchyshak N.* Investycijnyj ta finansovyj potencial v umovah vidkrytosti ekonomiky: specyfika formuvannja ta spivvidnoshennja / N. Demchyshak // *Visnyk L'viv. un-tu*. — 2009. — Vyp. 41. — S. 156–164. — (Serija ekon.).
4. *Formuvannja finansovogo potencialu investycijnoi' dijal'nosti v ekonomici Ukrai'ny* : monografija / M. I. Krupka, D. V. Demchyshak, M. I. Kul'chyc'kyj. — L. : LNU im. Ivana Franka, 2011. — 404 s.
5. *Cherkasov V.E.* Finansovyj potencial regiona: puti ukreplenija / V. E. Cherkasov, O. A. Ermakova // *Vestn. Povolzh. akad. gos. sluzhby*. — 2001. — № 1. — S.51–63 [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu: http://vestnik.pags.ru/vestnik/archive/text_pdf/1.pdf.
6. *Zenchenko S. V.* Formyrovanye y ocenka regional'nogo fynansovogo potencyala ustojchyvogo rozvytja ekonomiky terrytoryy: teoryja y metodologija : avtoref. dys. na soyskanye uchen. stepeny d.ə.n. : spec. 08.00.05 " Ėkon. y upr. nar. hoz.: reg. əkon."; 08.00.10 "Fyn., den. obrashh. y kred." / S. V. Zenchenko, 2009. — 37 s. [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu : http://dibase.ru/article/01062009_zenchenkosv/2.
7. *Ionenko K. V.* Doslidzhennja faktoriv formuvannja finansovogo potencialu regionu / K. V. Ionenko // *Visn. Poltav. nac. tehn. un-tu*. — 2005. — № 4 (7). — S. 80–84.
8. *Kyrylenko O. P.* Miscevi finansy : pidruchnyk / O. P. Kyrylenko. — K. : Znannja, 2007. — 677 s.
9. *Klymenko T. V.* Finansovyj potencial rozvytku regionu : avtoref. dys. na zdobuttja nauk. stupenja k.e.n. : spec. 08.00.08 " Groshi, finansy i kredyt" / T. V. Klymenko. — Chernigiv, 2014. — 21 s.
10. *Kolomic A. L.* O sootnoshenii finansovogo i nalogovogo potenciala v regional'nom razreze / A. L. Kolomic, A. M. Novikova // *Nalogovyj vestn.* — 2000. — № 3. — S. 6–9.
11. *Sabitova N. M.* O ponjatii finansovogo potenciala regiona i metodologija ego ocenki / N. M. Sabitova // *Finansy*. — 2003. — № 2. — S. 63–65.
12. *Shumpeter J. A.* Teorija ekonomichnogo rozvytku. Doslidzhennja prybutkiv, kapitalu, kredytu ta ekonomichnogo cyklu / J. A. Shumpeter ; per. z angl. V. Starka. — K. : Kyjevo-Mogylyan. akad., 2011. — 242 s.
13. *Shums'ka S. S.* Finansovyj potencial Ukrai'ny: metodologija vyznachennja ta ocinky // *Finansy Ukrai'ny*. — 2007. — № 5. — S. 55–64.
14. *Zapatrina I. V.* Bjudzhetnyj mehanizm ekonomichnogo zrostannja / I. V. Zapatrina. — K. : In-t nac.-ekon. strategij, 2007. — 528 s.
15. *Naukova ta innovacijna dijal'nist' v Ukrai'ni u 2012 r.* / Derzh. sluzhba stat. Ukrai'ny [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu : www.ukrstat.gov.ua.
16. *Fedonin O. S.* Potencial pidpryjemstva: formuvannja ta ocinka : navch. posibnyk / O. S. Fedonin, I. M. Rjepina, O. I. Oleksjuk. — K. : KNEU, 2003. — 316 s.
17. *The Global Competitiveness Report 2012 – 2013* [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu : http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitiveness_Report_2012-13.pdf.
18. *Strategija " Jevropa — 2020" // Jevrobjuleten'*. — 2010. — № 4 (kviten') [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu : http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/documents/eurobulletin/eurobulet_04_2010_uk.pdf.
19. *Innovacijna dijal'nist' promyslovyh pidpryjemstv u 2013 roci* / Derzh. sluzhba stat. Ukrai'ny [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu : www.ukrstat.gov.ua.